

RAPORT NA TEMAT PRZESTRZEGANIA PRAW CZŁOWIEKA POLSKA 2016

STRESZCZENIE

Polska jest republiką z demokratycznym systemem wielopartyjnym. Dwuizbowy parlament składa się z izby wyższej – Senatu, oraz izby niższej – Sejmu. Władza wykonawcza podzielona jest pomiędzy prezydenta, premiera i Radę Ministrów. Obserwatorzy ocenili wybory prezydenckie z maja 2015 r. i parlamentarne z października 2015 r. jako wolne i uczciwe.

Władze cywilne utrzymywały skuteczną kontrolę nad siłami bezpieczeństwa.

W ciągu roku parlament przyjął następujące ustawy: antyterrorystyczną, inwigilacyjną, medialną, o zgromadzeniach publicznych oraz ustawy dotyczące Trybunału Konstytucyjnego. Zdaniem krajowych i międzynarodowych organizacji pozarządowych mogą one negatywnie wpłynąć na ochronę praw człowieka oraz zasady demokratyczne i praworządność.

Główne problemy związane z naruszaniem praw człowieka obejmowały zdarzenia o charakterze ksenofobicznym i rasistowskim, w tym mowę nienawiści i przemoc motywowaną nienawiścią, a także zdarzenia o charakterze antysemitycznym. Krajowe organizacje pozarządowe stwierdziły wzrost liczby przypadków agresji słownej i przemocy fizycznej przeciwko mniejszościom rasowym i etnicznym a także cudzoziemcom. Rosnąca liczba zaległych spraw sądowych i długie procedury sądowe utrudniały dochodzenie sprawiedliwości.

Inne przypadki naruszania praw człowieka obejmowały nadużycie siły przez policję w stosunku do więźniów i zatrzymanych, niedostatecznie wyposażone placówki medyczne i nieodpowiednią opiekę medyczną w aresztach śledczych i więzieniach, obowiązkową terapię hormonalną w celu obniżenia popędu seksualnego niektórych skazanych za przestępstwa seksualne, czasami zbyt małą przestrzeń w celach więziennych i przestarzałą infrastrukturę więzienną. Nadal występowały opóźnienia w reprzywatyzacji. Przepisy prawa karnego dotyczące zniesławienia ograniczały wolność słowa i prasy, zniechęcając do wypowiedzi, publikacji i umieszczania w internecie materiałów krytycznych wobec urzędników państwowych. Problemem pozostawała korupcja wśród urzędników, pomimo wysiłków zmierzających do egzekwowania prawa. W ciągu roku rząd dokonał znaczących cięć w budżecie Rzecznika Praw Obywatelskich i ograniczył jego możliwości działania. Uciążliwe procedury utrudniały odpowiednie klasyfikowanie przypadków przemocy domowej i traktowanie ich jako przestępstwa. Wśród problemów społecznych znalazły się dyskryminacja kobiet na rynku pracy, nadużycia wobec dzieci i seksualne wykorzystywanie dzieci, handel ludźmi, ograniczanie osobom z niepełnosprawnością umysłową uczestnictwa w życiu obywatelskim oraz przypadki dyskryminacji i przemocy wobec mniejszości etnicznych a także lesbijek, gejów, biseksualistów oraz osób transpłciowych i interseksualnych (LGBTI). Odnotowano również przypadki naruszenia praw pracowników do zrzeszania się, wstępowania do związków zawodowych i do strajku, a także dyskryminacji antyzwiązkowej. Rząd nie zawsze skutecznie egzekwował przepisy dotyczące pracy świadczonej przez osoby niepełnoletnie, w wieku od 16 do 18 roku życia.

Ogólnie władze egzekwowały przepisy dotyczące praw człowieka i podejmowały działania zmierzające do ścigania urzędników dopuszczających się nadużyć, zarówno w służbach bezpieczeństwa jak i w innych władzach.

POLSKA

Część 1. Poszanowanie prawa do integralności cielesnej, w tym wolności od takich zjawisk jak:

a. Arbitralne pozbawienie życia lub inne bezprawne lub motywowane politycznie przypadki pozbawienia życia

Nie pojawiły się doniesienia na temat tego, by władze lub osoby działające z jej ramienia dokonywały arbitralnych lub bezprawnych zabójstw.

b. Zaginięcia

Nie pojawiły się doniesienia na temat zaginięć motywowanych politycznie.

c. Tortury oraz inne okrutne, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie

Konstytucja i przepisy prawa zakazują tego typu praktyk. Wystąpiły natomiast problemy związane z niewłaściwym zachowaniem policji i nieodpowiednim traktowaniem więźniów przez pracowników służby więziennej. W prawie brakuje jednoznacznej definicji tortur, władze nie zgłaszają ich jako odrębnego przestępstwa, ale wszelkie działania, które można uznać za „tortury” są zakazane i karane na mocy innych przepisów prawa. Przewidują one działania dyscyplinarne wobec policji, obejmujące naganę, obniżenie stopnia oraz zwolnienie ze służby. Organizacje obywatelskie odnotowały przypadki niewłaściwego zachowania policji wobec osób aresztowanych.

Do końca roku nie zakończono postępowania dotyczącego przekroczenia uprawnień przez 10 policjantów z Olsztyna. W kwietniu 2015 r. prokuratura oskarżyła funkcjonariuszy policji o stosowanie przemocy oraz gróźb w celu wymuszenia zeznań od zatrzymanych. Do końca września prokuratura zidentyfikowała 30 ofiar przestępstwa.

Na mocy prawa sędziowie mają możliwość zasądzenia przymusowej terapii hormonalnej wobec osoby skazanej za przestępstwa gwałtu lub kazirodztwa popełnione w stosunku do ofiary poniżej 15 roku życia. Sędziowie mają możliwość zastosowania tej procedury wobec odbywających karę więzienia pedofilów w okresie do sześciu miesięcy przed ich planowanym wyjściem na wolność. Według danych Ministerstwa Sprawiedliwości w 2015 roku sądy nakazały zastosowanie tej procedury wobec 18 pedofilów, a w 2014 roku wobec 20.

Warunki panujące w więzieniach i aresztach

Warunki panujące w więzieniach i aresztach były odpowiednie. Problemem pozostały nieobsadzone stanowiska personelu medycznego w więzieniach i ograniczony dostęp więźniów do specjalistycznego leczenia.

Warunki fizyczne: Władze zasadniczo oddzielały nieletnich od dorosłych, natomiast w wyjątkowych przypadkach prawo zezwala na ich wspólne przebywanie w więzieniach i aresztach. Zdarzało się, że osoby młodociane przetrzymywano razem z dorosłymi więźniami.

POLSKA

Władze zazwyczaj umieszczają w areszcie tymczasowym młodocianych sprawców pomiędzy 17 a 21 rokiem życia, którzy byli oskarżeni o poważne przestępstwa.

Władze często osadzały aresztowanych oczekujących na proces w więzieniach, odseparowując ich jednak od osób skazanych. Warunki, w jakich przetrzymywani byli aresztowani były zasadniczo takie same, jak w przypadku więźniów, ale zdarzało się, że były gorsze ze względu na przepełnienie i gorszą infrastrukturę, co było skutkiem ograniczeń sądowych dotyczących miejsca osadzenia więźnia oczekującego na proces. W sprawozdaniu Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom Rady Europy (CPT) z 2013 r. zwrócono uwagę, że sytuacja aresztowanych była znacząco gorsza od sytuacji więźniów ze względu na brak właściwie jakichkolwiek zajęć. Nic nie wskazuje na to, że władze zajęły się tym problemem.

Przepisy prawa określają minimalną powierzchnię celi więziennej na 3 metry kwadratowe na osobę, ale więźniowie mogą tymczasowo zajmować mniejsze cele. Zarówno krajowe jak i międzynarodowe organizacje pozarządowe, w tym Komitet Przeciwko Torturom ONZ oraz CPT, wyraziły zaniepokojenie, że norma 3 metrów kwadratowych nie jest zgodna z normą europejską, która przewiduje przynajmniej 4 metry kwadratowe na osobę w celi wieloosobowej i 6 metrów kwadratowych w celach jednoosobowych. Według statystyk rządowych na koniec września w celach mniejszych niż minimalny wymóg prawny przewidujący 3 metry kwadratowe nie przebywali żadni osadzeni.

Warszawskie Stowarzyszenie Interwencji Prawnej zwróciło uwagę, że wiele budynków więziennych pochodzi z XIX wieku i wymaga poważnego remontu. 28 października władze więzienne otworzyły nowe więzienie w Ciągowicach, w którym przebywać może do 275 osób. W listopadzie 2015 r. zamknięto 170-letnie więzienie w Kaliszu. W 2013 r. CPT stwierdził, że Komenda Wojewódzka Policji w Lublinie, Komenda Stołeczna Policji w Warszawie i Komenda Rejonowa Warszawa-Białoleka nie przestrzegały prywatności wspólnych toalet i pryszniców. W Komendzie Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy telewizja przemysłowa obejmowała toalety w celach. Problemy te nie zniknęły.

W ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy roku w więzieniach zmarło 65 więźniów, w tym w 15 przypadkach jako przyczynę zgonu podano samobójstwo. Helsińska Fundacja Praw Człowieka opisała systemowe problemy systemu opieki medycznej w więzieniach. Wymieniano wśród nich niedobory personelu medycznego – na przykład brak specjalistycznej opieki medycznej oraz zbyt małą liczbę lekarzy do opieki nad chorymi, jak również słabą infrastrukturę medyczną.

Według lipcowego sprawozdania Rzecznika Praw Obywatelskich większość więzień i aresztów nie była dostosowana do wymagań osób z niepełnosprawnościami. Mimo że więźniowie niepełnosprawni mogą zostać umieszczeni w celi dostosowanej do ich niepełnosprawności, mieli ograniczony dostęp do prysznicu, świetlic i spacerniaków. Według Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka więźniowie niepełnosprawni często narzekali na problemy z przemieszczaniem się po terenie, niewłaściwe wyposażenie cel i konieczność proszenia współwięźniów o pomoc przy poruszaniu się.

POLSKA

Prawo zezwala władzom na umieszczenie w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Społecznym więźniów, którzy odbyli wyroki więzienia i przeszli przez więzienny program terapii, ale mają zaburzenia psychiczne, które stwarzają wysokie prawdopodobieństwo, że popełnią poważne przestępstwo przeciwko zdrowiu lub życiu innych osób. Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła uwagę, że przymusowe przetrzymywanie skazanego po zakończeniu wyroku może naruszać wolność osoby i mieć charakter retroaktywny. 23 listopada Trybunał Konstytucyjny uznał te przepisy za zgodne z konstytucją.

Administracja: Władze badały wiarygodne doniesienia na temat niehumanitarnych warunków przetrzymywania i dokumentowały ustalenia w sposób dostępny dla ogółu społeczeństwa. Rzecznik Praw Obywatelskich może uczestniczyć w postępowaniach cywilnych i administracyjnych w imieniu więźniów i zatrzymanych po złożeniu przez nich skargi, a także w przypadku, gdy posiadane przez niego informacje wskazują na istnienie przypadków przetrzymywania w niehumanitarnych warunkach. Na wniosek Ministerstwa Sprawiedliwości Rzecznik Praw Obywatelskich pełni funkcję krajowego mechanizmu prewencyjnego służącego do kontroli i monitorowania warunków panujących w więzieniach i aresztach. W ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy roku Rzecznik Praw Obywatelskich odwiedził 12 więzień i ośrodków odosobnienia, w tym areszty śledcze i więzienia. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich publikuje wnioski oraz podsumowanie zaleceń dla odnośnych władz w postaci corocznego sprawozdania.

Niezależny monitoring Władze zezwoliły na niezależny, regularny monitoring warunków panujących w więzieniach i aresztach przez krajowe organizacje praw człowieka i CPT. Helsińska Fundacja Praw Człowieka i krajowe organizacje pozarządowe czasami odwiedzały więzienia.

d. Arbitralne aresztowania i zatrzymania

Konstytucja i przepisy prawa zabraniają arbitralnych aresztowań i zatrzymań, a władze zasadniczo przestrzegały tych zakazów.

Rola aparatu policji i bezpieczeństwa

Ogólnokrajowym organem ścigania jest policja, podzielona na jednostki rejonowe i wojewódzkie, nadzorowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Straż graniczna odpowiedzialna jest za bezpieczeństwo granic i zwalczanie nielegalnej migracji i podlega pod Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) odpowiada za ściganie i walkę z przestępczością zorganizowaną, zagrożeniami terrorystycznymi i rozprzestrzenianiem broni masowego rażenia. Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) zajmuje się walką z korupcją na szczeblu rządowym, w wymiarze gospodarczym i finansowym. Premier wyznacza szefa i zastępców CBA oraz nadzoruje prace biura, które może prowadzić dochodzenie w dowolnej sprawie dotyczącej

POLSKA

wykorzystania środków publicznych. Premier nadzoruje pracę szefów ABW i CBA, którzy składają sprawozdania przed parlamentem.

2 lipca nowa ustawa antyterrorystyczna wyznaczyła ABW na główny organ do zwalczania terroryzmu i zwiększyła jej uprawnienia w zakresie egzekwowania prawa. 11 lipca Rzecznik Praw Obywatelskich skierował ustawę do Trybunału Konstytucyjnego, twierdząc że narusza ona prawo do prywatności i swobodę komunikacji oraz że jest niejasna jeśli chodzi o zasady zbierania danych osób indywidualnych, aresztowanie osób cywilnych, zakaz organizowania demonstracji, odłączanie obywateli od internetu i inwigilację obywateli innych krajów bez nakazu sądu. Do końca roku Trybunał Konstytucyjny nie wydał orzeczenia w tej sprawie.

Władze cywilne utrzymywały skuteczną kontrolę nad policją, strażą graniczną, ABW i CBA, a rząd dysponował skutecznymi mechanizmami ścigania i karania nadużyć i korupcji. W ciągu roku nie odnotowano zgłoszeń o bezkarności służb bezpieczeństwa.

Procedury aresztowania i sposób traktowania zatrzymanych

Konstytucja i przepisy prawa nakazują władzom uzyskanie nakazu sądowego opartego na materiale dowodowym w celu dokonania aresztowania, a władze zasadniczo przestrzegały tych zasad. Konstytucja i przepisy prawa zezwalają na zatrzymanie osoby na okres do 48 godzin zanim zostaną jej przedstawione konkretne zarzuty oraz na kolejne 24 godziny w oczekiwaniu na decyzję sądu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Nowa ustawa antyterrorystyczna pozwala władzom na przetrzymywanie podejrzanego o terroryzm do 14 dni. Przepisy przewidują, że osobę młodocianą można zatrzymać w policyjnej izbie dziecka do 5 dni, jeśli osoba ta uciekła z domu opieki lub ośrodka edukacyjnego lub poprawczego. Policja może również umieścić w policyjnej izbie dziecka osobę młodocianą na okres maksymalnie 24 godzin w przypadku tzw. uzasadnionej przerwy w konwoju do miejsca opieki, ośrodka edukacyjnego lub poprawczego. Przepisy przewidują, że policja powinna natychmiast powiadomić osobę zatrzymaną o powodach jej zatrzymania i przysługujących jej prawach. Zazwyczaj informacja ta na początku jest przekazywana ustnie; potem, na posterunku policji, zatrzymany podpisuje oświadczenie, że poinformowano go o jego prawach i obowiązkach. Policja przekazuje zatrzymanemu kopię sprawozdania z jego zatrzymania. Ogólnie władze przestrzegały tych praw. Jedyne sądy mogą wydać postanowienie o tymczasowym aresztowaniu. Stosowany był system poręczeń majątkowych, a władze wypuszczały większość zatrzymanych za kaucją. Osoby oskarżone i zatrzymane mają prawo do pomocy prawnej w dowolnym momencie. Władze zapewniały nieodpłatną pomoc prawną oskarżonym, których nie było stać na obrońcę z wyboru. 1 stycznia weszła w życie nowa ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej na etapie przedsądowym dla osób ubogich, młodocianych, starszych, weteranów, członków rodzin wielodzietnych oraz ofiar klęsk żywiołowych. Władze nie przetrzymywały podejrzanych w pełnej izolacji ani w areszcie domowym.

Tymczasowe aresztowanie: Prawo zezwala władzom na tymczasowe aresztowanie osób oskarżonych o przestępstwo na okres do 3 miesięcy. Sąd może przedłużać areszt tymczasowy

POLSKA

co 6 - 12 miesięcy, jednak prawo stanowi, że łączny okres stosowania tymczasowego aresztu nie może przekroczyć 2 lat, poza pewnymi złożonymi sprawami, gdy sąd może złożyć wniosek do sądu apelacyjnego o przedłużenie tego okresu powyżej 2 lat. 8 stycznia Rzecznik Praw Obywatelskich skierował do Trybunału Konstytucyjnego kilka zapisów kodeksu postępowania karnego, dotyczących możliwości przedłużania aresztu tymczasowego bez określania jego maksymalnej długości i bez podania szczegółowego uzasadnienia. Do końca roku sprawa się nie zakończyła. Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Sprawiedliwości przedłużenie tymczasowego aresztowania powyżej dwóch lat może mieć miejsce w przypadku zawieszenia postępowania karnego, konieczności ustalenia lub potwierdzenia tożsamości zatrzymanego, przeprowadzenia bardzo złożonego postępowania poza krajem lub w przypadku, gdy zatrzymany umyślnie przedłuża postępowanie. Na dzień 30 czerwca władze przetrzymywały w areszcie tymczasowym przez ponad 2 lata pięć osób.

Możliwość zakwestionowania przed sądem legalności zatrzymania przez osobę zatrzymaną: W ciągu siedmiu dni od wydania decyzji, osoba aresztowana może złożyć zażalenie na postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu, powołując się na podstawę prawną lub arbitralny charakter zatrzymania.

Przewlekłe zatrzymanie osób, których wnioski azylowe zostały odrzucone lub bezpaństwowców: Na czas oczekiwania na deportację lub decyzję dotyczącą wniosku o azyl niektóre osoby ubiegające się o azyl umieszczano w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. Straż graniczna może umieścić osobę w ośrodku strzeżonym jedynie na mocy postanowienia sądu. Prawo zabrania umieszczania w takich ośrodkach małoletnich bez opieki poniżej 15 roku życia. Zazwyczaj funkcjonariusze straży granicznej umieszczali tam cudzoziemców, którzy próbowali przekroczyć granicę nielegalnie, nie posiadali dokumentów tożsamości lub popełnili przestępstwo podczas pobytu w kraju. Według Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka Straż Graniczna umieszczała w ośrodkach strzeżonych rodziny z dziećmi.

e. Odmowa sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy

Mimo że konstytucja gwarantuje istnienie niezależnego sądownictwa, a władze zasadniczo respektowały niezawisłość sądów, z powodu rosnącej liczby nierozpatrzonych spraw system wymiaru sprawiedliwości był mniej efektywny.

Korzystanie z systemu sądownictwa było nadal uciążliwe, był on źle zarządzany i nie dysponował dostateczną liczbą pracowników. Krajowe organizacje pozarządowe zajmujące się kwestiami praw człowieka zgodnie twierdziły, iż struktura wymiaru sprawiedliwości jest niewłaściwa, a sam system nieefektywny, z nieskutecznym podziałem pracy pomiędzy różnymi sądami. Uciążliwe procedury rekrutacyjne sprawiały, że wiele etatów sędziów i asystentów sędziów pozostawało nieobsadzonych, co spowalniało wymiar sprawiedliwości. Sędziowie musieli wykonywać prace administracyjne zazwyczaj wykonywane przez asystentów. Sędziowie informowali, że otrzymywali coraz więcej spraw, choć ich liczba się nie zmieniła. Wciąż duża liczba zaległych spraw sądowych i wysokie koszty postępowania zniechęciły wielu obywateli do korzystania z wymiaru sprawiedliwości.

POLSKA

15 czerwca Nils Muižnieks, Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, w raporcie podsumowującym wizytę w kraju, która odbyła się w dniach 9-12 lutego, wyraził obawy, że nowa ustawa przyznająca obszerne uprawnienia ministrowi sprawiedliwości, bez ustanowienia odpowiednich gwarancji zapobiegających nadużywaniu uprawnień, stanowi „poważne zagrożenie praw człowieka jeśli chodzi o postępowanie karne, w tym prawa do sprawiedliwego procesu, domniemania niewinności i prawa do obrony”. Poza tym Muižnieks wyraził obawy dotyczące stworzenia nowego wydziału w prokuraturze, zajmującego się ściganiem najpoważniejszych przestępstw popełnionych przez sędziów i prokuratorów. Zaniepokoiło go, że reforma ta może nieść za sobą „zniechęcający efekt na sędziów i prokuratorów oraz mieć negatywne konsekwencje dla niezawisłości wymiaru sprawiedliwości”.

W kraju korzystać można z „e-sądu” do rozpatrywania prostych spraw, które zazwyczaj dotyczą nieopłaconych rachunków za media. Strona może złożyć pozew cywilny w sprawie o odszkodowanie pieniężne na stronie e-sądu, a sędzia wydać nakaz zapłaty w oparciu o elektroniczne zgłoszenie. Pozwani, którzy nie zgadzają się z wyrokiem, mają możliwość odwołania się do tradycyjnego sądu.

Procedury procesowe

Konstytucja gwarantuje prawo do sprawiedliwego i jawnego procesu, a wymiar sprawiedliwości zasadniczo zapewnił to prawo. Wobec pozwanych stosowane jest domniemanie niewinności oraz prawo do niezwłocznego i szczegółowego powiadomienia o wniesionym przeciwko nim zarzutom, a w przypadku jeśli pozwany nie posługuje się językiem polskim przysługuje mu bezpłatne tłumaczenie ustne, od momentu oskarżenia przez wszystkie etapy apelacji. Pozwani mają prawo do sprawiedliwego i jawnego procesu bez zbędnej zwłoki oraz do obecności podczas rozprawy. Postępowanie sądowe jest zazwyczaj jawne, chociaż sądy zastrzegają sobie prawo do utajnienia procesu w pewnych okolicznościach, takich jak postępowanie rozwodowe, sprawy związane z tajemnicą państwową, a także te, których treść zagraża moralności publicznej. Oskarżeni mają prawo do reprezentacji prawnej a ci, których nie stać na prawnika, mogą bezpłatnie skorzystać z usług prawnika z urzędu. Władze muszą dać oskarżonym i ich adwokatom wystarczająco dużo czasu oraz zapewnić środki na przygotowanie obrony. Mają oni dostęp do materiału dowodowego będącego w dyspozycji władz, prawo do konfrontacji i przepytania świadka, a także do przedstawienia własnych świadków i dowodów. Prokuratura może zapewnić świadkom anonimowość, jeśli obawiają się oni zemsty ze strony oskarżonych. Prokurator Generalny może przekazać mediom informacje na temat każdego postępowania, mając na uwadze ważny interes publiczny, o ile dane postępowanie nie zostało utajnione. Oskarżonych nie można zmusić do składania zeznań ani przyznania się do winy.

Po ogłoszeniu wyroku przez sąd oskarżony ma 7 dni na złożenie pisemnego wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia; sądy mają 14 dni na odpowiedź. Oskarżony ma prawo odwołać się od wyroku w terminie 14 dni od otrzymania odpowiedzi. W większości spraw cywilnych i karnych obowiązuje dwustopniowy proces odwoławczy.

Powyższe prawa przysługują wszystkim oskarżonym.

POLSKA

Więźniowie i osoby zatrzymane z powodów politycznych

Nie było doniesień na temat więźniów i osób zatrzymanych z powodów politycznych.

Cywilne postępowanie sądowe i zadośćuczynienie

Osoby fizyczne i organizacje mogą dochodzić zadośćuczynienia z tytułu naruszenia praw człowieka na drodze cywilnej. Władze wykonywały nakazy sądu opieszale, w sposób uciążliwy i nieskuteczny, szczególnie te dotyczące wypłaty zadośćuczynienia.

Po wyczerpaniu środków dostępnych w sądach krajowych, osoby mają prawo odwołania od decyzji sądu, przez którą państwo ich zdaniem narusza Europejską Konwencję Praw Człowieka, do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W ciągu roku nadal trwał spór o sędziowskie nominacje do Trybunału Konstytucyjnego. W marcu Trybunał stwierdził niekonstytucyjność całej ustawy o funkcjonowaniu Trybunału z grudnia 2015 r. Rząd bojkotował posiedzenia Trybunału i odmówił opublikowania wyroku, czego wymaga konstytucja. Komisja Europejska i Rada Europy, niezależnie od siebie, skrytykowały działania rządu. Komisja Demokracji przez Prawo Rady Europy (Komisja Wenecka) skrytykowała odmowę opublikowania wyroku przez władze.

W lipcu rząd przyjął przepisy regulujące funkcjonowanie Trybunału, które częściowo odnosiły się do uwag Komisji Weneckiej. W sierpniu Trybunał stwierdził niekonstytucyjność części przepisów w wyroku, którego rząd ponownie nie zgodził się opublikować. W październiku parlament wprowadził dodatkowe przepisy regulujące pracę, immunitet i zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału. Partie opozycyjne, specjaliści ze świata nauki i prawa, Helsińska Fundacja Praw Człowieka i inne organizacje pozarządowe stwierdziły, że przepisy z grudnia 2015 r. i lipca 2016 r. utrudniły prace Trybunału i naruszyły konstytucyjne zasady niezawisłości sędziowskiej, równowagi i podziału władzy pomiędzy organami. Rząd argumentował, że pracuje nad rozwiązaniem sytuacji i opublikował wszystkie wyroki Trybunału wydane w ciągu roku do 20 lipca, poza wyrokiem z marca dotyczącym przepisów o Trybunale. W lipcu Komisja Europejska wydała rekomendację w sprawie praworządności w Polsce, krytykując część lipcowych przepisów, a w październiku Komisja Wenecka wydała nową opinię o podobnej wymowie. 7 listopada Trybunał Konstytucyjny orzekł, że artykuł z przepisów lipcowych, zmieniający proces wyboru prezesa Trybunału Konstytucyjnego, jest zgodny z konstytucją. Trzech sędziów odmówiło uczestnictwa w posiedzeniu, wyrok wydano w pięcioosobowym składzie, mimo że przepisy z lipca wymagają, żeby sprawy dotyczące funkcjonowania Trybunału były rozpatrywane w pełnym składzie. Do końca roku rząd nie opublikował wyroku. 19 grudnia prezydent podpisał nową ustawę regulującą pracę, immunitet i zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału oraz ustanawiającą nową procedurę dotyczącą wyboru prezesa Trybunału. 21 grudnia zaprzysiężył nowego prezesa Trybunału wybranego na mocy procedur wynikających z nowej ustawy. 21 grudnia Komisja Europejska wydała dodatkowe zalecenie w sprawie praworządności, stwierdzając, że choć nowa ustawa rozwiązała część problemów opisanych w jej lipcowym zaleceniu, to niektóre uwagi związane z praworządnością nie zostały rozwiązane. Poza tym, stwierdzono, że w związku z nową ustawą pojawiły się inne wątpliwości

POLSKA

dotyczące praworządności w odniesieniu do skutecznego funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego i konstytucyjnego przeglądu aktów legislacyjnych.

Restytucja mienia

Przepisy prawa gwarantują zwrot mienia należącego do kościołów i innych związków religijnych zagarniętego w okresie komunizmu oraz okupacji hitlerowskiej, ale w trakcie omawianego roku proces ten przebiegał bardzo powoli. Do końca września komisje majątkowe rozstrzygnęły ok. 6 854 z nieco ponad 10 500 spraw dotyczących mienia kościołów i związków wyznaniowych.

Kwestii zwrotu lub odszkodowania za mienie prywatne nie reguluje żadna kompleksowa ustawa, jednak osoby poszkodowane mogą domagać się zwrotu skonfiskowanej własności prywatnej na drodze sądowej oraz postępowania administracyjnego. 17 sierpnia prezydent podpisał nową ustawę dotyczącą ochrony gruntów publicznych w Warszawie przed zwrotem właścicielom sprzed epoki komunizmu. Na mocy ustawy zadawnione roszczenia wygasają, jeśli w ciągu sześciu miesięcy nie zgłosi się powód gotów przystąpić do postępowania w sprawie restytucji. Celem przepisów było ukrócenie nieuczciwych praktyk handlu roszczeniami dawnych właścicieli, ale pojawiły się poważne wątpliwości, że nowa ustawa nie gwarantuje sprawiedliwego odszkodowania dawnym właścicielom, którzy stracili nieruchomości w wyniku nacjonalizacji przeprowadzonej przez rząd komunistyczny. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że ustawa jest zgodna z konstytucją i weszła ona w życie 17 września.

f. Arbitralne lub niezgodne z prawem ingerowanie w życie prywatne, rodzinne, domowe i korespondencję

Prawo zabrania takich działań, ale zezwala na inwigilację elektroniczną za zgodą sądu w celu zapobiegania przestępczości i prowadzenia śledztwa.

3 lutego prezydent podpisał nową ustawę regulującą inwigilację przez policję i służby bezpieczeństwa. Ustawa ta była odpowiedzią na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2014 r., w którym za niekonstytucyjne uznano niektóre zapisy ustaw, przyznające organom ścigania i służbom specjalnym swobodny dostęp do rejestrów rozmów telefonicznych. 18 lutego Rzecznik Praw Obywatelskich skierował ustawę do Trybunału Konstytucyjnego, twierdząc, że narusza ona prawo do prywatności i unijne normy dotyczące prywatności danych, a poza tym nie zapewnia wystarczającej ochrony uprzywilejowanym formom komunikacji (np. między adwokatem a klientem, penitentem a kapłanem). Do końca roku Trybunał Konstytucyjny nie orzekł w tej sprawie. 13 czerwca Komisja Wenecka pozytywnie oceniła działania rządu na rzecz poprawy istniejących przepisów i praktyk inwigilacyjnych, ale skrytykowała niektóre części nowej ustawy.

Część 2. Przestrzeganie wolności obywatelskich, w tym:

a. Wolność słowa i prasy

POLSKA

Chociaż konstytucja zapewnia wolność słowa i prasy, istnieją przepisy, które tę wolność ograniczają. W przeszłości władze oraz sądy utrzymywały w mocy przepisy, które przewidują kary wobec osób prywatnych i mediów za zniesławienie oraz ograniczają niezależność redakcyjną.

Wolność słowa i wypowiedzi: Prawo zabrania używania mowy nienawiści, włączając w to rozpowszechnianie publikacji antysemickich i publiczne propagowanie faszyzmu, komunizmu i innych systemów totalitarnych.

Wolność prasy i mediów: 13 maja koordynator służb specjalnych, Mariusz Kamiński, poinformował sejmową Komisję do Spraw Służb Specjalnych, że za czasów poprzedniego rządu ABW i CBA inwigilowały 52 dziennikarzy. Byli szefowie obydwu agencji odrzucili te oskarżenia.

Cenzura lub ograniczanie treści: Konstytucja zabrania cenzury prasy i komunikacji społecznej. Równocześnie prawo zabrania, pod karą grzywny, promowania działań wymierzonych przeciwko polityce władz, moralności lub dobru wspólnemu i mówi, że wszystkie audycje „powinny szanować uczucia religijne odbiorców, a zwłaszcza respektować chrześcijański system wartości”. Władze rzadko egzekwowały ten zapis. Prawo ogranicza również w pewien sposób swobodę redakcyjną, na przykład wymagając, by dziennikarze przed publikacją potwierdzili przytoczone cytaty i wypowiedzi u osoby, która jest ich autorem.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji to pięcioosobowy organ wybierany przez Sejm (2 członków), Senat (1) oraz prezydenta (2). Na mocy konstytucji stoi ona na straży wolności słowa i posiada rozległe uprawnienia w zakresie monitorowania i regulowania kwestii programowych, przydziału częstotliwości i koncesji na nadawanie, przydziału dochodów z abonamentu mediom publicznym oraz nakładania kar finansowych na wszystkich nadawców publicznych i prywatnych. Mimo że członkowie KRRiT na czas sprawowania urzędu muszą zawiesić członkostwo w partiach politycznych i stowarzyszeniach publicznych, krytycy twierdzą, że organ ten pozostaje upolityczniony.

Krajowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe wyraziły obawy związane z nowymi przepisami i zwolnieniami dziennikarzy w mediach publicznych. 22 czerwca parlament powołał Radę Mediów Narodowych, która ma prawo zatrudniania i zwalniania dyrektorów mediów publicznych. W skład rady wchodzi pięciu członków wybieranych na 6-letnią kadencję; trzech wyznacza parlament, natomiast dwóch wskazuje opozycja, a powołuje prezydent.

Od rozpoczęcia reform mediów publicznych w styczniu, ok. 100 dziennikarzy zostało zwolnionych lub odeszło z pracy.

Przepisy dotyczące zniesławienia: Zniesławienie jest przestępstwem i odnosi się do publicznego znieważania i rozpowszechniania oszczerstw na temat członków parlamentu,

POLSKA

ministrów i innych urzędników publicznych, a także podmiotów i osób prywatnych. Zniesławienie poza mediami karane jest grzywną i pracami społecznymi. Sądy rzadko stosowały maksymalny wymiar kary, a osoby skazane za zniesławienie zasadniczo narażone były jedynie na grzywny lub pozbawienie wolności do roku. Maksymalny wyrok za obrazę prezydenta lub narodu to trzy lata pozbawienia wolności. Chociaż w sprawach o zniesławienie wobec dziennikarzy nigdy nie zasądono maksymalnego wymiaru kary, to według Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka ryzyko pociągnięcia do odpowiedzialności karnej może zniechęcać do poruszania drażliwych tematów. Co więcej, właściciele mediów, a szczególnie małych, lokalnych, niezależnych gazet, mieli świadomość tego, iż potencjalnie wysokie grzywny mogą stanowić finansowe zagrożenie dla istnienia ich wydawnictw. Według najnowszych danych Ministerstwa Sprawiedliwości, w 2015 r. sądy skazały jedną osobę za znieważenie konstytucyjnych organów państwa oraz ukarały grzywną jedną osobę za publiczne zniesławienie.

W sierpniu rząd przedstawił parlamentowi projekt przepisów, które przewidują: „Ktokolwiek publicznie lub wbrew faktom przypisuje Państwu Polskiemu lub narodowi polskiemu odpowiedzialność lub współodpowiedzialność za popełnione przez III Rzeszę zbrodnie nazistowskie podlega karze grzywny lub karze pozbawienia wolności do lat trzech”. Przedstawiciele władz poinformowali, że celem przepisów było przeciwdziałanie rozpowszechnianiu sprzecznych z prawdą historyczną i godzących w dobre imię kraju sformułowań takich jak „polskie obozy śmierci lub polskie obozy koncentracyjne”, zamiast „obozy koncentracyjne na terenie okupowanej Polski podczas II wojny światowej”. Do końca roku projekt przepisów znajdował się w parlamencie.

12 kwietnia prokurator okręgowy w Katowicach poddał 5-godzinnemu przesłuchaniu Jana Grossa, polsko-amerykańskiego profesora Uniwersytetu Princeton. Przesłuchanie związane było ze skargą złożoną przez polskich obywateli dotyczącą artykułu, który ukazał się w niemieckiej gazecie „Die Welt” we wrześniu 2015 r. Gross stwierdził w nim, że Polacy zabili więcej Żydów niż nazistów podczas niemieckiej okupacji w trakcie II wojny światowej. Gross powiedział mediom, że prokuratorzy pytali go, czy jego celem było znieważenie Polaków. W październiku prokurator w Katowicach prowadzący tę sprawę zdecydował się na jej umorzenie, ale jego przełożony uchylił to postanowienie i zalecił prokuratorowi zebranie opinii biegłych, aby ustalić, czy użyte przez Grossa sformułowanie ma charakter obraźliwy. Do końca roku postępowanie prokuratorskie nie zakończyło się.

Wolność w internecie

Władze nie ograniczały dostępu do internetu ani nie cenzurowały treści w internecie. Nie pojawiły się wiarygodne doniesienia na temat monitorowania przez władze prywatnej komunikacji elektronicznej lub poczty elektronicznej bez należytych podstaw prawnych. Na mocy ustawy antyterrorystycznej z 10 czerwca ABW ma prawo zablokować strony internetowe bez nakazu sądu w sprawach dotyczących zwalczania terroryzmu, zapobiegania mu lub ścigania przestępstw terrorystycznych. Proces, w ramach którego przyjęto ustawę, a także jej treść, były źródłem kontrowersji i zostały skrytykowane przez organizacje

POLSKA

pozarządowe i Radę Europy. Przepisy dotyczące zniesławienia, które ograniczają wolność słowa, mają również zastosowanie w przypadku internetu. Według najnowsze danych prokuratury, w roku 2015 prokuratura prowadziła 793 śledztwa w sprawach dotyczących mowy nienawiści w internecie, podczas gdy w 2014 r. było ich 624. Zgodnie z danymi Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU) w 2015 r. 20 procent społeczeństwa miało stałe łącze szerokopasmowe, a 68 procent korzystało z internetu.

Wolność akademicka i wydarzenia kulturalne

Nie istniały rządowe ograniczenia w zakresie wolności akademickiej i wydarzeń kulturalnych.

b. Wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i zrzeszania się

Wolność organizowania zgromadzeń

Konstytucja gwarantuje wolność zgromadzeń i zrzeszania się, a władze zasadniczo przestrzegały tych praw. Ustawa antyterrorystyczna z 2015 r. umożliwia wprowadzenie ograniczeń dotyczących organizacji zgromadzeń publicznych w sytuacji zwiększonego zagrożenia terrorystycznego. 2 grudnia Sejm przyjął nowelizację ustawy o zgromadzeniach publicznych, ustanawiając nową kategorię „cyklicznych” bądź też regularnie organizowanych zgromadzeń i wprowadzając wymóg 100 metrów odległości między demonstracją i kontrdemonstracją. Politycy partii opozycyjnych i obrońcy praw człowieka natychmiast potępiłi te przepisy i wezwali Senat do odrzucenia nowelizacji. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy i dyrektor Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie wspólnie wyrazili zaniepokojenie, że nowelizacja może osłabić wolność organizowania zgromadzeń. 13 grudnia Senat przyjął przepisy i przekazał ustawę do podpisu przez prezydenta. 29 grudnia, przed złożeniem podpisu, prezydent przekazał ustawę do Trybunału Konstytucyjnego.

Wolność zrzeszania się

Konstytucja zapewnia wolność zrzeszania się, a władze zasadniczo ją respektowały.

c. Wolność wyznania

Zob. „Raport o przestrzeganiu wolności religijnej na świecie” Departamentu Stanu USA na stronie internetowej www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Swoboda przemieszczenia się, osoby wewnętrznie przesiedlone, ochrona uchodźców oraz bezpaństwowców

Konstytucja i prawo zapewniają swobodę przemieszczania się na terenie kraju, wyjazdów za granicę, emigracji i repatriacji, a władze zasadniczo respektowały te prawa.

POLSKA

Nadużycia wobec migrantów, uchodźców i bezpaństwowców: Poza ośrodkami strzeżonymi dla cudzoziemców (zob. część 1.d.) władze prowadziły 11 otwartych ośrodków dla azylantów. Ośrodki te mogą pomieścić w sumie ok. 2 000 osób i znajdują się w okolicy Warszawy, Białegostoku i Lublina. Dochodziło do incydentów związanych z przemocą na tle płciowym, ale Biuro Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców ONZ (UNCHR) odnotowało, że przypadkami tymi zajęły się lokalne zespoły reagowania, w których znaleźli się lekarze, psychologowie, policjanci i pracownicy społeczni. UNHCR i Helsińska Fundacja Praw Człowieka nie odnotowały poważnych ani utrzymujących się problemów w ośrodkach.

Władze współpracowały z UNHCR i innymi organizacjami humanitarnymi w zapewnianiu ochrony i pomocy osobom wewnątrznie przesiedlonym, uchodźcom, powracającym uchodźcom, osobom ubiegającym się o azyl, bezpaństwowcom oraz innym osobom wymagającym pomocy.

Ochrona uchodźców

Dostępność azylu: Prawo przewiduje udzielanie azylu lub przyznawanie statusu uchodźcy, a władze stworzyły system zapewniania ochrony uchodźcom. Każda przyjeżdżająca osoba, która złoży wniosek azylowy, ma prawo do jego rozpatrzenia. Według władz rzadko przyznawano status uchodźcy Ukraińcom, z powodu uznanej możliwości ucieczki wewnętrznej w ich kraju. Z drugiej strony władze swobodnie korzystały z możliwości wydawania tymczasowego prawa pobytu i wiz, co przełożyło się na prawie 300-procentowy wzrost liczby Ukraińców z tymczasowym prawem pobytu, ze średnio 9 500 w 2013 r., do szacunków mówiących o 40 000 w 2016 r. W ciągu roku organizacje pozarządowe i media informowały o dużej liczbie obywateli rosyjskich z Czeczenii, którym odmówiono wjazdu. Rzekomo wnioskowali oni o ochronę międzynarodową, ale odmówiono im wjazdu na granicy. Funkcjonariusze straży granicznej twierdzili, że osoby, którym odmówiono prawa do wjazdu to migranci ekonomiczni bez wizy, którzy chcieli tranzytem przejechać przez Polskę do Europy Zachodniej.

W 2015 r. poprzedni rząd zgodził się na relokację do kraju 6 182 migrantów z Afryki i Bliskiego Wschodu, którzy przebywali w Grecji i we Włoszech oraz na przesiedlenie 900 uchodźców z Libanu i Jordanii. Do końca września nie dokonano żadnych relokacji ani przesiedleń uchodźców w ramach tych zobowiązań. Nowy rząd spełnił finansowe zobowiązania związane z unijną odpowiedzialnością na kryzys migracyjny i w ciągu roku wysłał ekspertów do spraw azylu i granic do Grecji i Włoch. Władze wypowiadały się przeciwko obowiązkowym kwotom na relokację w UE i przekonywały do udzielania pomocy uchodźcom w państwie pierwszego azylu oraz do wzmocnienia bezpieczeństwa zewnętrznych granic UE.

Bezpieczny kraj pochodzenia/tranzytu: Rozporządzenie UE Dublin III, któremu kraj podlega, uznaje wszystkie kraje UE za bezpieczne kraje pochodzenia i tranzytu. Rozporządzenie daje władzom państw członkowskich UE prawo do odesłania osób ubiegających się o azyl do kraju, w którym po raz pierwszy przekroczyły granicę UE. Przepisy przewidują możliwość

POLSKA

odmowy przyznania statusu uchodźcy ze względu na uznanie kraju pochodzenia lub tranzytowego za bezpieczny, ale w wyjątkowych przypadkach pozwalają władzom uwzględnić konieczność zapewnienia ochrony konkretnej osobie.

Zatrudnienie: Ubiegający się o azyl nie mają prawa pracować podczas pierwszych 6 miesięcy procedury azylowej. Jeśli procedura trwa ponad sześć miesięcy, uzyskują prawo do pracy do momentu uprawomocnienia się decyzji azylowej.

Dostęp do podstawowych usług: Azylanci napotykali na bariery językowe i kulturowe oraz mieli ograniczony dostęp do szkolnictwa wyższego. Dzieci w ośrodkach dla azylantów miały zapewniony bezpłatny dostęp do kształcenia publicznego, ale z kolei dzieci umieszczone wraz z rodzinami w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców – już nie.

Ochrona tymczasowa: W ciągu pierwszych 11 miesięcy roku rząd zapewnił ochronę tymczasową 163 osobom, które nie mogły być uznane za uchodźców.

Bezpaństwowcy

Według UNHCR na koniec 2014 r. w kraju przebywało 10 825 bezpaństwowców.

Prawo daje możliwość uzyskania obywatelstwa. Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć stwierdziło jednakże w raporcie na temat bezpaństwowości, że rząd nie wdrożył formalnej procedury identyfikacji bezpaństwowców, co doprowadziło do luk w ochronie i naraziło bezpaństwowców na wiele negatywnych konsekwencji, w tym na zatrzymania.

Do UNHCR sporadycznie wpływały skargi od bezpaństwowców, którzy napotykali problemy ze znalezieniem pracy, wynikające głównie z braku dokumentów tożsamości, co zniechęcało pracodawców od proponowania im zatrudnienia.

Część 3. Swoboda uczestnictwa w procesach politycznych

Konstytucja zapewnia obywatelom prawo do wyboru rządu poprzez wolne, uczciwe i tajne wybory organizowane w określonym odstępie czasu, oparte na zasadach równości i powszechności.

Wybory i uczestnictwo polityczne

Ostatnie wybory: Obserwatorzy ocenili wybory prezydenckie z maja 2015 r. i parlamentarne z października 2015 r. jako wolne i uczciwe.

Uczestnictwo kobiet i mniejszości: Żadne przepisy nie ograniczają uczestnictwa kobiet ani mniejszości w procesie politycznym, z którego to prawa grupy te korzystały.

Część 4. Korupcja i brak przejrzystości władzy

POLSKA

Prawo przewiduje sankcje karne za korupcję wśród urzędników, ale pozostała ona problemem. 1 czerwca nowelizacja ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich przyznała Rzecznikowi i kilku innym urzędnikom publicznym immunitet od odpowiedzialności karnej i aresztu, który uchylić można tylko za zgodą parlamentu. Wniosek o uchylenie immunitetu składa Prokurator Generalny lub, w sprawach prywatnych, prawnik powoda. 21 października, po długim śledztwie dotyczącym nieprawidłowości w publicznych nominacjach, parlament zagłosował za uchyleniem immunitetu prezesowi Najwyższej Izby Kontroli Krzysztofowi Kwiatkowskiemu. W trakcie roku pojawiły się doniesienia o korupcji w kręgach władzy.

Korupcja: 22 czerwca CBA zatrzymało prokurator i była szefową Prokuratury Apelacyjnej Annę H. (nazwisko chronione na mocy przepisów o prywatności) w związku z zarzutami przyjmowania łapówek i przekroczenia uprawnień. Wcześniej sąd dyscyplinarny podjął prawomocną decyzję o usunięciu jej ze stanowiska.

Ujawnianie informacji finansowych: Przepisy dotyczące ujawniania informacji finansowych zobowiązują funkcjonariuszy publicznych do składania oświadczeń majątkowych na temat aktywów finansowych, nieruchomości, akcji i obligacji. Według Fundacji im. Stefana Batorego weryfikacja ze strony CBA była nieskuteczna, ponieważ agencja była w stanie skontrolować mniej niż 1 procent wszystkich oświadczeń majątkowych złożonych przez polityków i urzędników wysokiego szczebla. Za wyjątkiem pewnych sytuacji określonych przepisami prawa, regulacje chronią informacje zawarte w oświadczeniach majątkowych nadając im status informacji „o ograniczonym dostępie”, które mogą być upublicznione tylko na podstawie pisemnej zgody osoby składającej oświadczenie. Nieujawnienie informacji finansowych karane jest na różne sposoby, w oparciu o szereg przepisów prawa.

Publiczny dostęp do informacji: Konstytucja i prawo gwarantują publiczny dostęp do informacji na temat władz, a władze zasadniczo zapewniały taki dostęp zarówno obywatelom jak i osobom nie posiadającym obywatelstwa, w tym zagranicznym mediom.

Część 5. Stosunek władz do badania domniemyanych naruszeń praw człowieka przez organizacje międzynarodowe i pozarządowe

Szereg krajowych i międzynarodowych organizacji zajmujących się prawami człowieka działało zasadniczo bez ograniczeń ze strony władz, badając przypadki naruszeń praw człowieka i publikując ich wyniki.

Organizacja Narodów Zjednoczonych lub inne organa międzynarodowe: 16 października, po miesiącach podważania obiektywności Komisji Weneckiej, władze ogłosiły, że kończą z nią współpracę w związku z krytyczną opinią Komisji z 14 października na temat lipcowych ram prawnych dotyczących Trybunału Konstytucyjnego.

POLSKA

Organa władzy zajmujące się prawami człowieka: Zgodnie z prawem zadanie „egzekwowania zasady równego traktowania” spoczywa na Rzeczniku Praw Obywatelskich i Pełnomocniku Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania.

Niezależny krajowy Rzecznik Praw Obywatelskich rozpatruje skargi, prowadzi dochodzenia, wszczyna postępowanie sądowe i w nim uczestniczy, organizuje badania, doradza innym organom publicznym, występuje z inicjatywą ustawodawczą, prowadzi kampanie i współpracuje z organizacjami pozarządowymi. Rzecznik Praw Obywatelskich nie może mediować w sporach pomiędzy podmiotami prywatnymi, nawet w przypadku dyskryminacji rasowej. Co roku przedstawia sejmowi raport na temat stanu praw człowieka i wolności obywatelskich w kraju. W roku 2015 spłynęło do niego 57 627 spraw.

We wrześniu, podczas prezentacji przez Rzecznika corocznego sprawozdania ze swojej działalności, członkowie rządzącej partii Prawo i Sprawiedliwość (PiS) mocno skrytykowali Rzecznika Praw Obywatelskich za interweniowanie w sprawach dotyczących osób LGBTI.

W swoim sprawozdaniu z 15 czerwca Komisarz Praw Człowieka Rady Europy ponowił apel Komitetu Przeciwko Torturom Rady Europy, Europejskiej Komisji przeciw Rasizmowi i Nietolerancji oraz Komitetu do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ONZ o zwiększenie budżetu Rzecznika Praw Obywatelskich. W 2015 r. budżet ten wyniósł 38,6 mln PLN. Rzecznik poprosił o zwiększenie budżetu o 18 procent w 2016 r., do 45,6 mln PLN. W lutym parlament podjął decyzję o zmniejszeniu budżetu Rzecznika o 8 procent. Ponadto, o 30 procent ograniczono budżet na monitorowanie wdrażania równego traktowania i wspieranie ofiar dyskryminacji.

Pełnomocnik Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania posiada uprawnienia do walki z dyskryminacją i promowania równych szans dla wszystkich. Pełnomocnik wdraża politykę rządu na rzecz równego traktowania, opracowuje i ocenia projekty ustaw, analizuje i ocenia rozwiązania prawne oraz monitoruje sytuację w zakresie stosowania zasady równego traktowania. Pełnomocnik działa w ramach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i nie cieszył się tą samą niezależnością instytucjonalną co Rzecznik Praw Obywatelskich, nie miał także oddzielnego budżetu. Według wielu organizacji pozarządowych, Pełnomocnik nieskutecznie promował równe traktowanie.

W obydwu izbach parlamentu działają komisje zajmujące się prawami człowieka i praworządnością. Komisje spełniają głównie funkcję legislacyjną i są złożone z przedstawicieli różnych partii politycznych.

Część 6. Dyskryminacja, nadużycia społeczne oraz handel ludźmi

Kobiety

Gwałty i przemoc domowa: Gwałt, łącznie z gwałtem małżeńskim, jest nielegalny i podlega karze do 12 lat pozbawienia wolności. Uporczywe nękanie zagrożone jest karą pozbawienia

POLSKA

wolności do lat 10. Według krajowych statystyk policyjnych do końca czerwca zgłoszono 741 przypadków gwałtu. Organizacje pozarządowe szacowały jednak, że rzeczywista liczba gwałtów była dużo wyższa, ponieważ kobiety często nie chciały zgłaszać takich przypadków ze względu na napiętnowanie społeczne. W tym samym okresie policja zakończyła działania w 278 sprawach o możliwy gwałt i przekazała je do prokuratury w celu przygotowania aktu oskarżenia, a kolejnych 36 spraw zostało przekazanych do sądów rodzinnych (w przypadku sprawców małoletnich) w celu przygotowania aktu oskarżenia.

Sądy mogą stosować wobec osób dopuszczających się przemocy domowej maksymalną karę pozbawienia wolności do lat 5, ale większość skazanych otrzymywała wyroki w zawieszeniu. Prawo pozwala władzom na ustanowienie zakazu zbliżania się przed zatwierdzeniem go przez sąd w celu zapewnienia ochrony małżonka przed znęcaniem się, ale policja nie posiada uprawnień do wystawiania natychmiastowych zakazów zbliżania się na miejscu zdarzenia.

W pierwszej połowie roku policja odnotowała 7 178 przypadków przemocy domowej. W tym samym czasie zakończyła działania w 4 767 sprawach, które przekazała do prokuratury w celu przygotowania aktu oskarżenia. Do końca czerwca policja zarejestrowała 36 855 procedur „Niebieskiej Karty”, które oznaczają, że policjant interweniował w sytuacji przemocy domowej albo na służbie rozmawiał z osobą, która mogła być ofiarą przemocy domowej.

Według niektórych organizacji kobiecych dane te zaniżały liczbę kobiet dotkniętych zjawiskiem przemocy domowej, szczególnie w małych miasteczkach i wsiach. Centrum Praw Kobiet zwróciło uwagę, że policja czasami niechętnie interweniowała w przypadkach przemocy domowej, jeśli sprawcą był funkcjonariusz policji lub jeśli ofiary nie były skłonne do współpracy. W swoim sprawozdaniu Komisarz Praw Człowieka Rady Europy stwierdził, że „Kobiety, które są ofiarami przemocy domowej i przemocy ze względu na płeć nadal stają w obliczu uprzedzeń płciowych ze strony pracowników służby zdrowia, policji, prokuratury i sądów”.

Prawo nakłada na każdą gminę w kraju obowiązek powołania interdyscyplinarnego zespołu ekspertów ds. rozwiązywania problemów przemocy w rodzinie. Według niektórych organizacji pozarządowych obowiązek ten mógł w rzeczywistości doprowadzić do pogorszenia sytuacji, ponieważ zespoły interdyscyplinarne skupiły się na rozwiązywaniu „problemów rodzinnych” zamiast traktować doniesienia na temat przypadków przemocy domowej jako przestępstwa. Organizacje pozarządowe były również zdania, że dodatkowe obowiązki związane z procedurami zniechęcały policję do klasyfikowania zdarzeń jako przypadków przemocy domowej i mogły przyczynić się do potencjalnego zmniejszenia liczby odnotowanych przypadków w ciągu roku.

W całym kraju działały centra pomocy ofiarom przemocy domowej. Według najnowszych danych za rok 2015 samorzady zapewniały ofiarom i ich rodzinom pomoc prawną i psychologiczną, a także prowadziły 220 ośrodków kryzysowych i 13 schronisk dla kobiet ciężarnych i matek z małymi dziećmi. Dodatkowo samorzady prowadziły 35

POLSKA

specjalistycznych ośrodków wsparcia finansowanych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Ośrodki te zapewniały ofiarom pomoc społeczną, medyczną, psychologiczną i prawną, a także organizowały szkolenia dla personelu zajmującego się ofiarami i prowadziły programy terapeutyczne dla sprawców przemocy.

Władze wspierają 35 specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz prowadzą programy edukacyjne dla sprawców i szkolenia dla pracowników opieki społecznej, policjantów oraz specjalistów, którzy jako pierwsi mają kontakt z ofiarą przemocy domowej.

Molestowanie seksualne: Prawo zabrania molestowania seksualnego, za które grozi kara do trzech lat pozbawienia wolności. Przepisy określają molestowanie seksualne jako dyskryminujące zachowania w miejscu pracy, do których zalicza się czynności fizyczne, werbalne i niewerbalne, naruszające godność pracownika.

Zdaniem Centrum Praw Kobiet molestowanie seksualne było nadal poważnym i zbyt rzadko zgłaszanym problemem. Wiele ofiar nie zgłaszało przypadków molestowania lub wycofywało doniesienia w trakcie śledztwa prowadzonego przez policję z powodu zawstydzenia lub w obawie przed utratą pracy. Do końca czerwca policja odnotowała 47 przypadków molestowania seksualnego, w porównaniu do 29 takich przypadków odnotowanych w pierwszych sześciu miesiącach 2015 r.

Prawa reprodukcyjne: Władze zasadniczo przestrzegały podstawowego prawa par i osób indywidualnych do podejmowania swobodnych i odpowiedzialnych decyzji na temat liczby dzieci, odstępów pomiędzy porodami oraz terminów urodzenia dziecka, decydowania o swoim zdrowiu reprodukcyjnym, dostępu do informacji, w sposób niedyskryminujący, bez przymusu lub przemocy. Nie ograniczano prawa do nabywania środków antykoncepcyjnych, ale zdaniem niektórych organizacji pozarządowych korzystano z nich w sposób ograniczony, ponieważ rząd wykreślił je z listy leków refundowanych, przez co były one mniej dostępne finansowo. Ponadto zdaniem niektórych organizacji pozarządowych na korzystanie ze środków antykoncepcyjnych wpływały czynniki religijne, takie jak silny wpływ Kościoła katolickiego. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy stwierdził poza tym, że klauzula sumienia, przywoływana przez niektórych lekarzy, którzy odmawiają wystawiania recept na środki antykoncepcyjne, oraz niektórych farmaceutów, którzy odmawiają ich sprzedaży, ogranicza kobietom dostęp do antykoncepcji. Organizacje pozarządowe informowały, że nadal bardzo często dochodziło do odmowy świadczenia zdrowotnych usług reprodukcyjnych, a kobiety nie były w stanie znaleźć usługodawcy, gotowego zapewnić im te usługi. Prawo nie zezwala na sterylizację na życzenie. Według Centrum Praw Reprodukcyjnych (Center for Reproductive Rights) młodzi ludzie nie mają dostępu do usług doradztwa na temat seksualności.

Dyskryminacja: Konstytucja gwarantuje równy status prawny mężczyznom i kobietom i zakazuje dyskryminacji kobiet, chociaż istnieje niewiele przepisów pozwalających na

POLSKA

realizację tego zapisu. Konstytucja przewiduje taką samą płacę za wykonywanie takiej samej pracy, ale dochodzi do dyskryminacji kobiet w miejscach pracy (zob. część 7.d.).

Pełnomocnik Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania posiada uprawnienia pozwalające na walkę z dyskryminacją i promowanie równych szans dla wszystkich.

Dzieci

Rejestracja urodzeń: Dziecko uzyskuje obywatelstwo w chwili przyjścia na świat bez względu na to, gdzie się urodziło, jeżeli chociaż jeden rodzic posiada obywatelstwo. Obywatelstwo otrzymują także dzieci urodzone lub znalezione w kraju, których rodzice są nieznani lub są bezpaństwowcami. Władze dysponują systemem rejestracji urodzeń tuż po przyjściu na świat.

Nadużycia wobec dzieci: Pojawiły się doniesienia o nadużyciach wobec dzieci, ale wyroki były rzadkością. Rządowy Rzecznik Praw Dziecka publikował okresowe sprawozdania na temat problemów dotyczących dzieci, takich jak potrzeba poprawy opieki medycznej dla dzieci z chorobami przewlekłymi. Biuro Rzecznika Praw Dziecka prowadziło też całodobową infolinię dla dzieci będących ofiarami nadużyć. W 2015 r. Rzecznik otrzymał 49 674 skargi dotyczące naruszeń praw dziecka. Około 50 procent z nich dotyczyło prawa do wychowania w rodzinie (przytaczano takie czynniki jak ograniczenie praw rodzicielskich na skutek rozvodu oraz potrzebę większego wsparcia materialnego dla rodzin zastępczych); 10 procent dotyczyło prawa do ochrony przed przemocą, 17 procent skupiało się na prawie do edukacji, 12 procent – na prawie do życia i ochrony zdrowia, 7 procent na prawie do odpowiednich warunków socjalnych a 4 procent innych problemów. Rząd przeprowadził kilka dużych kampanii, w tym „Możesz pomóc. Reaguj, zgłoś!”, której celem było przeciwdziałanie molestowaniu seksualnemu dzieci oraz „Bicie, czas z tym skończyć”, na rzecz przeciwdziałania przemocy fizycznej wobec dzieci.

Wczesne lub przymusowe małżeństwa: Obowiązująca w kraju minimalna granica wieku do zawarcia związku małżeńskiego to 18 lat, chociaż w pewnych okolicznościach sąd opiekuńczy może udzielić zgody na małżeństwo dziewczętom już w wieku 16 lat.

Wykorzystywanie seksualne dzieci: Prawo zabrania stosunków płciowych z dziećmi w wieku do lat 15. Gwałt na osobie nieletniej zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 2 do 12 lat. Według najnowszych danych Ministerstwa Sprawiedliwości za rok 2014, sądy skazały 610 osób za stosunki płciowe z osobami w wieku poniżej 15 lat, a 12 osób za sutenerstwo z udziałem nieletnich.

Zakazana jest również pornografia dziecięca. Za tworzenie, posiadanie, przechowywanie oraz sprowadzanie pornografii dziecięcej z udziałem dzieci poniżej 15 roku życia grozi kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 10 lat. W tym roku policja przeprowadziła kilka ogólnokrajowych akcji przeciwko pornografii dziecięcej i pedofilom. Podstawą przeprowadzenia ogólnokrajowych operacji były zazwyczaj zawiadomienia od władz innych

POLSKA

krajów. Skuteczne ściganie pornografii dziecięcej pozostawało trudnym wyzwaniem ze względu na międzynarodowy charakter przestępstw komputerowych jak i trudności związane z ustaleniem sprawców.

Według władz oraz Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, wiodącej organizacji pozarządowej zajmującej się zjawiskiem handlu dziećmi, problemem pozostał handel dziećmi w celu wykorzystania seksualnego.

Międzynarodowe uprowadzenia dzieci: Kraj jest stroną Konwencji haskiej z 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Informacje na ten temat można znaleźć w dokumencie „Raport na temat międzynarodowego uprowadzania dzieci przez rodziców” Departamentu Stanu USA na stronie internetowej travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html.

Antysemityzm

Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich szacował wielkość populacji żydowskiej w kraju na 20 000 osób. Nadal zdarzały się incydenty o podłożu antysemickim, często związane z bezczeszczeniem ważnych obiektów, takich jak synagogi czy cmentarze żydowskie. Problemem pozostała mowa nienawiści, np. w lipcu Ryszard Petru, szef partii Nowoczesna, który nie jest Żydem, otrzymał groźbę śmierci o charakterze antysemickim.

W lipcu Minister Edukacji Narodowej Anna Zalewska zaprzeczyła, jakoby Polska ponosiła odpowiedzialność za pogromy w Jedwabnem w 1942 r. oraz w Kielcach w 1946 r. Przedstawiciele władz stwierdzili, że jej uwaga była niefortunna i źle zrozumiana i zwrócili uwagę, że w przeprowadzonym później wywiadzie, który ukazał się drukiem, minister Zalewska przyznała, że Polacy popełnili obydwa zbrodnie. Krytycy twierdzą jednakże, że komentarze minister odzwierciedlają działania rządu, który upolitycznia okres w historii Polski, który wymaga dokładnej i obiektywnej refleksji.

17 lutego komentator Radia Maryja wypowiedział antysemicką uwagę na antenie radia. 7 lipca Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji wysłała do przełożonego Zakonu Redemptorystów w Warszawie pismo z krytyką antysemickiego komentarza poczynionego na antenie Radia Maryja. Stację radiową poproszono o niepromowanie treści antysemickich i dyskryminacyjnych.

Podczas niektórych wydarzeń sportowych dochodziło do zachowań i postaw ksenofobicznych. 19 sierpnia 50 kibiców klubu piłki nożnej Łódź- Widzew rozpostarło nad mostem transparent o treści: „19.08. Żydów imieniny. Niech się palą...” po czym pojawiło się wulgarnie słowo. Kibice spalili trzy kukły przedstawiające Żydów. Na koniec września władze prowadziły postępowanie, ale przeciwko kibicom nie podjęto żadnych działań.

28 września Sąd Rejonowy we Wrocławiu rozpoczął proces mężczyzny, który spalił kukłę ortodoksyjnego Żyda podczas antyimigranckiej demonstracji we Wrocławiu w listopadzie

POLSKA

2015 r. 21 listopada sąd skazał mężczyznę na 10 miesięcy pozbawienia wolności za nawoływanie do nienawiści na tle religijnym, mimo że prokurator wnioskował o 10 miesięcy prac społecznych. Pod koniec roku wyrok był w apelacji.

W kwietniu do winy przyznały się dwie osoby, które w listopadzie 2015 r. zniszczyły 24 nagrobki na żydowskim cmentarzu w Bielsku-Białej.

W styczniu osoby ocalone z Holokaustu, politycy i przywódcy religijni zebrali się w celu upamiętnienia Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu i 71. rocznicy wyzwolenia obozu Auschwitz-Birkenau. W lipcu prezydent Andrzej Duda przemawiał podczas 70. rocznicy upamiętniającej masakrę Żydów w Kielcach.

Handel ludźmi

Zob. „Raport dotyczący handlu ludźmi” Departamentu Stanu USA na stronie internetowej www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Osoby z niepełnosprawnościami

Prawo zabrania dyskryminowania osób z niepełnosprawnością fizyczną, sensoryczną, intelektualną lub umysłową w pracy, szkole, podczas podróży samolotem i innymi środkami transportu oraz w dostępie do opieki medycznej, wymiaru sprawiedliwości i innych usług państwowych. Chociaż władze skutecznie egzekwowały te zapisy, pojawiły się doniesienia na temat przypadków społecznej dyskryminacji osób niepełnosprawnych. W przypadku osób z pewnymi rodzajami niepełnosprawności umysłowej władze ograniczały ich prawo do głosowania i uczestnictwo w działaniach obywatelskich.

Prawo stanowi, że budynki powinny być dostępne dla osób niepełnosprawnych i co najmniej trzy ustawy nakazują modernizację istniejących budynków w celu zapewnienia takiego dostępu. Mimo to wiele budynków nadal nie było dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami, ponieważ przepisy nie precyzują, na czym polega dostępność budynku. Budynki publiczne oraz transport publiczny były zasadniczo dostępne, chociaż starsze pociągi i pojazdy oferowały często gorszy dostęp dla osób niepełnosprawnych, a wiele stacji kolejowych nie było w pełni dostępnych.

Mniejszości narodowe/rasowe/etniczne

W trakcie roku dochodziło do incydentów o podłożu ksenofobicznym i rasistowskim. Stowarzyszenia Nigdy więcej i Otwarta Rzeczpospolita poinformowały o znaczącym wzroście całkowitej liczby przestępstw na tle nienawiści. Zwrócono uwagę, że sprawcy w przeszłości głównie stosowali mowę nienawiści, ale w 2015 r. dochodziło także do przemocy. 7 listopada Prokuratura Krajowa ogłosiła, że w pierwszej połowie roku o 13 procent wzrosła liczba przestępstw z nienawiści, w sprawie których toczyło się postępowanie.

POLSKA

W 2015 r. prokuratorzy prowadzili postępowanie w 1 548 sprawach dotyczących przestępstw na tle nienawiści, w tym mowy nienawiści, w porównaniu z 1 365 sprawami w 2014 r. 793 z nich związane były z internetem, 160 z rasistowskimi graffiti na ścianach, budynkach, pomnikach i nagrobkach, 118 z słownymi groźbami skierowanymi wobec innych osób, 86 z przemocą wobec innych, 44 obejmowały obrażenia ciała, do 39 doszło podczas demonstracji lub zgromadzeń, 31 dotyczyło pobicia przez jedną lub więcej osób, 29 dotyczyło kibiców sportowych lub sportowców, 25 - obraźliwego, krzywdzącego lub zawstydzającego kontaktu fizycznego, 15 prasy i publikacji książek, 8 programów telewizyjnych i radiowych a 2 podpaleń. Brak informacji na temat pozostałych 198 przestępstw na tle nienawiści.

29 lutego Sąd Okręgowy w Poznaniu skazał dwóch mężczyzn na więzienie, odpowiednio, trzech miesięcy i dwóch lat, za pobicie obywatela Syrii w listopadzie 2015 r. 26 lipca sąd skazał trzeciego mężczyznę na dwa lata prac społecznych za nawoływanie pozostałej dwójki do pobicia Syryjczyka. Sąd stwierdził, że pobicie było atakiem o charakterze czysto rasistowskim.

23 czerwca łódzka prokuratura oskarżyła 37-letniego mężczyznę o rasizm, dyskryminację i spowodowanie obrażeń ciała 25-letniej studentki z Algierii, którą zaatakował werbalnie i fizycznie w Łodzi.

8 września doszło do fizycznego ataku na profesora uniwersytetu, ponieważ ten mówił po niemiecku w tramwaju w Warszawie. Sprawca zażądał, aby w jego obecności profesor przestał mówić po niemiecku. Kiedy profesor odmówił, mężczyzna uderzył go w twarz i uciekł. 10 października policja zatrzymała podejrzanego i umieściła go w areszcie tymczasowym na trzy miesiące.

Problemem pozostała społeczna dyskryminacja Romów. W spisie powszechnym z 2011 roku odnotowano liczbę 16 723 Romów, chociaż oficjalny rządowy raport na temat tej społeczności ocenia, że w kraju żyje 20-25 tys. Romów, a przedstawiciele społeczności romskiej szacują, że w kraju żyje 30-35 tys. Romów.

21 kwietnia nieznani sprawcy zniszczyli pomnik upamiętniający Romów zabitych przez nazistów w Borzęcinie podczas II wojny światowej. Sprawcy siekierą pocięli drewniany pomnik na kawałki. Na koniec września szczegóły śledztwa prowadzonego przez policję nie były znane.

W lutym władze gminy Czchów oprotowały przesiedlenie na teren ich gminy członków społeczności romskiej, kiedy władze sąsiedniej gminy Limanowa zakupiły i wyremontowały nieruchomość w Czchowie. Przenieść się tam miały trzy romskie rodziny mieszkające w zniszczonym budynku w Limanowej. Władze gminy Czchów stwierdziły, że nie mają doświadczenia w zakresie integracji Romów, ani zasobów, aby to zrobić, w związku z tym rodziny pozostały w swoim miejscu zamieszkania w Limanowej.

POLSKA

Przywódcy organizacji romskich skarżyli się na powszechną dyskryminację w obszarze zatrudnienia, mieszkalnictwa, bankowości, wymiaru sprawiedliwości, mediów i edukacji.

25 stycznia grupa Romów złożyła pozew przeciwko Polsce w Europejskim Trybunale Praw Człowieka, twierdząc, że władze naruszyły Europejską Konwencję Praw Człowieka rozbierając ich nielegalne obozowisko we Wrocławiu w lipcu 2015 r. Władze miasta Wrocław zniszczyły nielegalne obozowisko, które istniało w mieście od 2009 r. bez wcześniejszego ostrzeżenia mieszkańców, którzy stracili rzeczy osobiste, gdy budynki zostały zniszczone. Na koniec roku sprawa nie została rozstrzygnięta.

Według Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji do szkół uczęszczało 2 360 romskich dzieci w wieku od 6 do 16 lat. W ciągu roku władze przeznaczyły 10 mln PLN na programy wspierające Romów, w tym programy edukacyjne. Poza tym Ministerstwo Edukacji przeznaczyło 700 tys. PLN na wyprawki szkolne dla dzieci romskich. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wyasygnowało 540 tys. PLN na stypendia szkolne dla romskich licealistów i studentów uniwersytetów, na podyplomowe studia na temat kultury i historii Romów w Krakowie oraz na romskie wydarzenia kulturalne i religijne.

W skali kraju około 80 procent Romów było bezrobotnych, natomiast w niektórych regionach poziom ten zbliżał się do 100 procent.

Pojawiły się odosobnione przypadki przemocy na tle rasowym, łącznie z agresją słowną i fizyczną wobec osób pochodzenia afrykańskiego, azjatyckiego czy arabskiego. 10 września dwie Azjatki zostały słownie zaatakowane na stacji metra w Warszawie przez mężczyznę, który krzyczał „Polska dla Polaków” i kazał im wyjeżdżać z kraju. Sprawcę zatrzymała policja.

Z drobnymi przejawami nękania i dyskryminacji nadal spotykała się mniejszość ukraińska i białoruska. 26 czerwca około 20 osób próbowało zakłócić religijną procesję grekokatolików i prawosławnych, którzy szli z lokalnej katedry na cmentarz wojskowy, aby upamiętnić żołnierzy ukraińskich, którzy walczyli za Polskę w latach 1918-1920. 27 czerwca policja postawiła dziewięciu osobom zarzuty naruszenia prawa do publicznego wykonywania kultu religijnego, za co grozi kara pozbawienia wolności do dwóch lat. 19 grudnia Prokuratura Okręgowa w Przemyślu oskarżyła 19 osób o celowe zakłócenie procesji religijnej, za co grozi do trzech lat więzienia.

Grupy ekstremistyczne, chociaż niewielkie, były widoczne w życiu publicznym poprzez szeroko nagłaśniane marsze oraz internet. Zakłócały wykłady i debaty dotyczące problemów, którym się sprzeciwiały. Na stronie internetowej Red Watch, prowadzonej przez neonazistowską grupę Krew i Honor, pojawiły się nazwiska „zdrajców rasy”, polityków, aktywistów i przedstawicieli lewicowych organizacji. Wpisy często zawierały domowe adresy i telefony tych osób. Władze stwierdziły, że nic nie mogą zrobić, ponieważ serwery strony znajdują się zagranicą.

POLSKA

Akty przemocy, dyskryminacja i inne przejawy nadużyć na tle orientacji seksualnej i tożsamości płciowej

Chociaż w konstytucji nie ma konkretnego zakazu dyskryminacji na tle orientacji seksualnej, zakazuje ona dyskryminacji „z jakiegokolwiek przyczyny”. Przepisy odnoszące się do dyskryminacji w miejscu pracy obejmują kwestie orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, ale przepisy dotyczące przestępstw na tle nienawiści i nawoływania do przemocy już nie. Osoby, które chcą zmienić płeć, muszą wnieść sprawę przeciwko swoim rodzicom. Pełnomocnik Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania monitoruje kwestie LGBTI.

Organizacje pozarządowe oraz politycy odnotowali rosnącą akceptację osób LGBTI w społeczeństwie, ale stwierdzili również, że dyskryminacja pozostaje powszechna w szkołach, w pracy, szpitalach i przychodniach. Pojawiły się doniesienia, że osoby LGBTI spotykały się z aktami przemocy ze strony skinheadów oraz z przejawami dyskryminacji ze strony społeczeństwa; organizacje pozarządowe twierdziły, że większości incydentów nie zgłaszano.

Nieznani sprawcy dokonali aktów wandalizmu w biurach dwóch organizacji LGBTI. W lutym sprawcy próbowali włamać się do biura Lambdy w Warszawie oraz namalowali na drzwiach obraźliwe słowa. W kwietniu nieznani sprawcy stłukli okna Kampanii Przeciwko Homofobii. Wcześniej na próżno próbowali dostać się do budynku. Pełnomocnik Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania potępił te ataki. Policja prowadziła śledztwo, ale nie udało się ustalić sprawców.

W lipcu Sąd Rejonowy w Łodzi nałożył grzywnę w wysokości 200 PLN na pracownika drukarni, który odmówił świadczenia usług fundacji LGBT Business Forum, twierdząc, że nie chce przykładać się do promowania ruchów LGBTI. W trybie administracyjnym sąd orzekł, że odmowa świadczenia usług stanowi wykroczenie. 27 lipca Minister Sprawiedliwości/Prokurator Generalny stwierdził, że wyrok sądu stanowi naruszenie wolności sumienia, swobody gospodarczej i zdrowego rozsądku. Drukarz odwołał się od decyzji sądu – na koniec roku sprawa była w toku.

Według ankiety przeprowadzonej w sierpniu przez Kampanię Przeciwko Homofobii prawie 30 procent osób LGBTI twierdziło, że padło ofiarą przemocy fizycznej lub psychicznej w ciągu ostatnich pięciu lat. W raporcie stwierdzono, że prawdopodobieństwo, iż osoby LGBTI będą ofiarami przestępstwa jest dwukrotnie wyższe niż w przypadku reszty społeczeństwa. Na największe ryzyko narażone są osoby transpłciowe – aż połowa osób transpłciowych przyznała, że padła ofiarą przestępstwa.

Pełnomocnik policji ds. równego traktowania i Rzecznik Praw Obywatelskich wspólnie z policją pracowali nad publikacją specjalnego podręcznika dla policji, promującego tolerancję funkcjonariuszy i wiedzę na temat różnorodności oraz zawierającego porady dla policjantów na temat pracy z ofiarami pochodzącymi z mniejszości, w tym osoby LGBTI.

POLSKA

25 lutego Sąd Najwyższy orzekł, że pary tej samej płci można traktować jako konkubentów. Zgodnie z przepisami prawa karnego, osoba najbliższa wobec oskarżonego może odmówić składania zeznań i przysługuje jej ochrona prawna. Sąd Najwyższy orzekł, że ochrona prawna nie może być stosowana różnie w zależności od płci.

Napiętnowanie społeczne związane z HIV i AIDS

W pierwszych sześciu miesiącach roku Krajowe Centrum do Spraw AIDS nie otrzymało od osób zarażonych HIV żadnych skarg związanych z dyskryminacją.

Inne przejawy przemocy lub dyskryminacji społecznej

W pierwszych miesiącach roku różne grupy organizowały antyimigranckie marsze w kilku miastach, między innymi w Białymstoku, Górze Kalwarii, Białej-Podlaskiej, Warszawie i Łodzi.

18 lutego Sąd Rejonowy w Lublinie skazał 30-letnią kobietę na dwa miesiące pozbawienia wolności (w zawieszeniu na dwa lata) oraz na 800 PLN grzywny za zamieszczenie nienawistnych komentarzy dotyczących uchodźców syryjskich na jej stronie na Facebooku. Sąd orzekł, że jest winna nawoływania do nienawiści na tle rasowym i narodowym oraz publicznego znieważenia osób pochodzenia syryjskiego.

28 czerwca Sąd Rejonowy w Poznaniu skazał kibica piłki nożnej na 7 miesięcy prac społecznych i 3 tys. PLN grzywny za nawoływanie kibiców do skandowania antyislamskich haseł we wrześniu 2015 r., podczas meczu w Poznaniu.

Część 7. Prawa pracowników

a. Wolność zrzeszania się oraz prawo do rokowań zbiorowych

Przepisy prawa stanowią, że pracownicy mają prawo tworzyć niezależne związki zawodowe i do nich wstępować oraz prawo do prowadzenia rokowań zbiorowych i organizowania legalnych strajków. Prawo zabrania dyskryminacji antyzwiązkowej, przewiduje środki prawne, na mocy których pracownicy zwolnieni z pracy za działalność związkową mogą żądać przywrócenia do pracy. Prawa te są w pewien sposób ograniczone. Przepisy prawa nie obejmują prawa do organizacji związku zawodowego dla osób, które zatrudnione są w oparciu o umowę cywilno-prawną lub są samozatrudnione. W czerwcu 2015 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że jakiegokolwiek ograniczenie swobody zrzeszania się narusza konstytucję i zobowiązał rząd oraz parlament do nowelizacji ustawy o związkach zawodowych, ale na dzień 30 września rząd nie wprowadził zmian w ustawie. Członkowie związków pracujący na wysokim szczeblu w służbie cywilnej nie mogą zajmować stanowisk w organizacjach pracowniczych.

POLSKA

Pracownicy państwowi, w tym funkcjonariusze policji, straży granicznej, służby więziennej i pracownicy Najwyższej Izby Kontroli mogą być członkami wyłącznie do jednego związku. Pracownicy służb uznawanych za kluczowe, takich jak służby bezpieczeństwa, Najwyższa Izba Kontroli, policja, straż graniczna oraz straż pożarna, nie mają prawa do strajku – mają natomiast prawo do organizowania protestów i dochodzenia swoich roszczeń poprzez mediacje lub na drodze sądowej.

Związek zawodowy zostaje zarejestrowany, jeśli co najmniej 10 uprawnionych osób przyjmie uchwałę o jego powołaniu. Nowo ustanowione związki zawodowe muszą powołać komitet założycielski składający się z trzech do siedmiu osób. Nowy związek zawodowy musi dokonać rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym w ciągu 30 dni od przyjęcia uchwały. Sąd może usunąć związek zawodowy z rejestru tylko jeśli związek przyjmie uchwałę o rozwiązaniu, nie jest w stanie działać z racji bankructwa, likwidacji, reorganizacji firmy, w której funkcjonuje, lub jeśli przez ponad trzy miesiące posiada mniej niż 10 członków.

Legalne strajki wymagają zgody przynajmniej 50 procent głosów wszystkich pracowników zakładu lub w każdym z zakładów w przypadku strajku wielozakładowego. Z racji wymogu przeprowadzenia mediacji, strajku nie można zorganizować wcześniej niż 14 dni po tym, jak pracownicy przedstawią swoje żądania pracodawcy. Przepisy prawa obligują pracodawcę do powiadomienia Okręgowego Inspektoratu Pracy o sporze zbiorowym w miejscu pracy. Uciążliwe procedury utrudniają pracownikom spełnienie wszystkich wymagań technicznych koniecznych do zorganizowania legalnego strajku. Na mocy prawa pracy strajk może dotyczyć wyłącznie wynagrodzeń i warunków pracy. Przepisy zabraniają rokowań zbiorowych w przypadku kluczowych pracowników służby cywilnej, wyznaczanych lub wybieranych pracowników organów państwowych i samorządowych, sędziów oraz prokuratorów.

Kary za utrudnianie działalności związków zawodowych wahają się od grzywny po prace społeczne. Władze nie egzekwowały stosownych przepisów prawa w sposób skuteczny. Zasoby, kontrole oraz wysiłki naprawcze nie były adekwatne, a niskie grzywny nakładane jako kara były nieskutecznym środkiem odstrasającym dla pracodawców. Procedury administracyjne i sądowe były znacząco opóźnione oraz poddawane apelacji. Związki zawodowe zarzucały władzom niespójne egzekwowanie przepisów prawa zakazującego odwetu na strajkujących. W 2015 roku Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) odnotowała 1 202 spory w sprawach o warunki pracy, świadczenia socjalne i prawa do swobody zrzeszania się w związkach zawodowych, które ujęte są w zasadach rokowań zbiorowych jako warunki wstępne zorganizowania strajku.

Doszło do naruszeń swobody zrzeszania się i prawa do rokowań zbiorowych. Mimo że wielu pracowników korzystało z prawa do organizowania się i wstępowania do związków zawodowych, w wielu małych i średnich firmach, które zatrudniają większość pracowników w kraju, dyskryminowano osoby, które próbowały się zrzeszać.

POLSKA

Przywódcy związkowi nadal informowali, że pracodawcy regularnie dyskryminują pracowników, którzy usiłują się organizować lub wstępować do związków, szczególnie w sektorze prywatnym. Dyskryminacja zazwyczaj przyjmowała formy zastraszania, rozwiązywania umów o pracę bez zachowania okresu wypowiedzenia i likwidowania stanowiska pracy. Niektórzy pracodawcy stosowali sankcje wobec pracowników, którzy usiłowali tworzyć związki zawodowe. Międzynarodowa Konfederacja Związków Zawodowych donosiła o przypadkach dyskryminacji wobec członków NSZZ Solidarność w Pyrzycach. Chodziło o zwolnienie sześciu osób z racji ich przynależności do związku.

b. Zakaz pracy przymusowej lub obowiązkowej

Prawo zabrania wszelkich form pracy przymusowej lub obowiązkowej. Mimo to odnotowano przypadki pracy przymusowej.

Władze skutecznie egzekwowały przepisy prawa, ale występowały ograniczenia dotyczące identyfikacji ofiar pracy przymusowej i rozróżnienia pomiędzy pracą przymusową a naruszeniami warunków pracy. Kary za naruszenia dotyczące pracy przymusowej obejmowały od 3 do 15 lat więzienia i były wystarczająco surowe w porównaniu do innych poważnych przestępstw. Według najnowszych statystyk, w roku 2015 rząd udzielił wsparcia 114 ofiarom pracy przymusowej.

Doniesienia dotyczyły mężczyzn z kraju i z zagranicy, którzy zmuszani byli do pracy w rolnictwie, produkcji i przetwórstwie żywności, oraz mężczyzn, kobiety i dzieci, których zmuszano do żebractwa.

Zob. „Raport na temat handlu ludźmi” Departamentu Stanu USA na stronie internetowej www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

c. Zakaz pracy dzieci i minimalny wiek zatrudnienia

Przepisy zabraniają zatrudniania dzieci poniżej 16. roku życia, z wyjątkiem sfer kultury, sztuki, sportu i reklamy, pod warunkiem, że rodzice lub opiekunowie oraz okręgowy inspektor pracy wyrażą na to zgodę. Osoby w wieku od 16 do 18 roku życia mogą pracować tylko jeśli ukończyły gimnazjum, jeśli zatrudnienie stanowi formę szkolenia zawodowego oraz jeśli praca nie stanowi zagrożenia dla ich zdrowia.

Władze skutecznie egzekwowały te przepisy prawa w sektorze formalnym, ale PIP nie miała uprawnień do kontroli w gospodarstwach prywatnych lub domach. W pierwszej połowie roku PIP przeprowadziła 710 kontroli dotyczących młodocianych pracowników (pomiędzy 16 a 18 rokiem życia). Władze nałożyły kary na łączną kwotę 91 350 PLN w 270 sprawach. Związki zawodowe zazwyczaj argumentują, że grzywny nakładane na pracodawców za naruszenia praw pracowniczych są zbyt niskie i nieskuteczne.

PIP poinformowała, że wielu pracodawców wypłacało małoletnim zaniżone wynagrodzenie lub opóźniało wypłaty. Większość pracowników w wieku 16 i 17 lat pracowało w

POLSKA

przedsiębiorstwach handlowych, warsztatach naprawczych, w przemyśle przetwórczym, restauracjach i w budownictwie. Niektóre dzieci poniżej 18 roku życia wykonywały niebezpieczne prace w rolnictwie, głównie w gospodarstwach rodzinnych. Romskie dzieci migrantów z Rumunii zmuszono do żebractwa. Dochodziło do komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci (zob. część 6).

d. Dyskryminacja dotycząca zatrudniania lub zawodu

Przepisy prawa zabraniają jakiegokolwiek dyskryminacji dotyczącej zatrudniania lub zawodu, bezpośredniej lub pośredniej, ze względu na rasę, płeć, kolor skóry, religię, poglądy polityczne, narodowość, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność, orientację seksualną, wiek, członkostwo w związkach zawodowych, oraz niezależnie od tego, czy dana osoba jest zatrudniona w oparciu o umowę na czas określony czy nieokreślony, w pełnym czy w niepełnym wymiarze godzin. Przepisy prawa nie zabraniają wprost dyskryminacji na tle języka, zarażenia wirusem HIV, tożsamości płciowej lub statusu społecznego. Władze nie egzekwowały stosownych przepisów prawa w sposób skuteczny. Według Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego zgodnie z prawem oskarżony musi udowodnić, że nie doszło do dyskryminacji, ale sędziowie często przenosili na ofiarę ciężar udowodnienia, że doszło do dyskryminacji.

Zdarzały się przypadki dyskryminacji przy zatrudnianiu i wykonywaniu pracy ze względu na płeć, wiek, status mniejszości, niepełnosprawność, poglądy polityczne, orientację seksualną, tożsamość płciową i zarażenia wirusem HIV. Zgodnie z najnowszymi danymi Komisji Europejskiej, w roku 2013 różnica zarobków pomiędzy kobietami a mężczyznami wynosiła 6,4 procent. Według raportu Głównego Urzędu Statystycznego z 2016 r. w 2014 r. kobiety zarabiały 7,7 procent mniej niż mężczyźni. Sprawozdanie przypisuje różnice w zarobkach głównie różnicom w kwalifikacjach zawodowych. Dochodziło także do przypadków dyskryminacji pracowników romskich (zob. część 6).

e. Akceptowalne warunki pracy

Minimalne krajowe miesięczne wynagrodzenie za pracę, które zaczęło obowiązywać od stycznia, wynosiło 1 850 PLN. 8 sierpnia prezydent podpisał ustawę, na mocy której minimalna stawka godzinowa w przypadku formalnego i nieformalnego zatrudnienia, wynosi 12 złotych. Ustawa weszła w życie w styczniu 2017 r. Według Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych w 2015 r. minimum socjalne w przypadku jednej osoby wyniosło 1 079 PLN i 3 421 PLN w przypadku czteroosobowej rodziny. W 2015 r. poziom minimum egzystencji, czyli minimalna kwota potrzebna na pokrycie kosztów mieszkania i wyżywienia w przypadku jednej osoby wynosiła 546 PLN miesięcznie oraz 1 856 PLN w przypadku czteroosobowej rodziny.

Prawo określa standardowy wymiar pracy na 40 godzin tygodniowo, z maksymalnym limitem wynoszącym 48 godzin, łącznie z nadgodzinami. W świetle przepisów za nadgodziny należy się wyższa stawka. Przepisy zabraniają zlecania nadmiernych lub przymusowych nadgodzin i ustalają maksymalną liczbę nadgodzin na 150 w skali roku. Przepisy zapewniają co najmniej

POLSKA

11 godzin nieprzerwanego odpoczynku w ciągu doby oraz 35 godzin w trakcie tygodnia. Konstytucja zapewnia każdemu pracownikowi prawo do dni ustawowo wolnych od pracy, a także do corocznych płatnych urlopów. Przepisy zapewniają 20 dni płatnego rocznego urlopu w przypadku pracowników ze stażem do 10 lat pracy oraz 26 dni w przypadku osób z dłuższym stażem.

Przepisy prawa definiują surowe i szerokie warunki minimalne zapewniające przestrzeganie BHP pracowników oraz nadają PIP uprawnienia do kontroli przestrzegania przepisów BHP oraz do zamykania miejsc pracy, w których panują niebezpieczne warunki. Pracownicy mogli bez szkody dla swojego zatrudnienia zrezygnować z uczestniczenia w działaniach zagrażających ich zdrowiu lub bezpieczeństwu, a władze skutecznie chroniły pracowników w takich sytuacjach. Uprawnienia PIP ograniczają się do gospodarki formalnej; nie może ona monitorować wdrażania przepisów w zakresie BHP w gospodarce nieformalnej, prywatnych gospodarstwach rolnych i domowych.

Władze nie egzekwowały skutecznie przepisów dotyczących płacy minimalnej, przepracowanych godzin, BHP w miejscu pracy w sektorach formalnych i nieformalnych. Zasoby, kontrole i wysiłki na naprawę sytuacji nie były wystarczające. W 2015 r. zatrudnionych było około 1 700 inspektorów pracy, tyle samo, co w 2014 r.

Według raportu PIP za rok 2015 najczęstszymi naruszeniami prawa pracy były brak zapłaty za wykonaną pracę oraz opóźnienia w wypłacie wynagrodzeń. Większość naruszeń w zakresie wynagrodzeń miało miejsce w usługach, budownictwie i przetwórstwie. Osobami szczególnie narażonymi na tego typu wykroczenia byli pracownicy sezonowi. Raport PIP nie obejmował pracowników domowych, ponieważ inspektorzy mogli przeprowadzać kontrole jedynie w przedsiębiorstwach, a nie w domach prywatnych. Drugim najczęstszym problemem było nienależyte ewidencjonowanie czasu pracy.

Pracodawcy często ignorowali wymogi dotyczące zapłaty za nadgodziny. Duży odsetek osób z Ukrainy i Białorusi zatrudnionych w budownictwie i sezonowo w rolnictwie otrzymywał wynagrodzenie niższe od ustawowego minimum. Duży rozmiar szarej strefy – szczególnie w sektorze budowlanym i transportowym – oraz mała liczba państwowych inspektorów pracy sprawiała, że egzekwowanie minimalnej płacy sprawiało trudności. Definicja gospodarki nieformalnej Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) obejmuje niezarejestrowane zatrudnienie wykonywane bez formalnej umowy, bez wyliczania składek na ubezpieczenie społeczne, od którego nie płaci się podatku dochodowego. Według GUS w 2014 r. (ostatni rok, za który dostępne są dane) ok 4,5 procent siły roboczej (711 tys. osób) pracowało w gospodarce nieformalnej.

Szefowie związków zawodowych stwierdzili, że kary dla pracodawców nie są wystarczająco wysokie żeby zniechęcić ich do naruszeń. W przypadku poważnych naruszeń inspektorzy pracy mogą zgłosić sprawę do sądu, który może nałożyć grzywnę w wysokości do 30 tys. PLN. Osobom, które celowo naruszają prawa pracy pracowników, grozi do dwóch lat pozbawienia wolności. Według PIP pracodawcy zastosowali się do 95 procent decyzji

POLSKA

inspektoratów pracy, chociaż raport PIP wskazał, że niektóre ograniczenia prawne, takie jak istniejąca w pewnych sektorach konieczność powiadomienia pracodawcy o planowanej kontroli na siedem dni przed jej przeprowadzeniem, osłabiły skuteczność kontroli. Międzynarodowi obserwatorzy odnotowali, że mandat PIP zarówno do potwierdzania legalnego statusu pracowników jak i do monitorowania warunków pracy daje pole do potencjalnego konfliktu interesów.

W 2015 r. PIP kontynuowała kampanię „Bezpieczeństwo pracy zależy od ciebie”, skierowaną do pracowników i pracodawców w sektorach wysokiego ryzyka, takich jak firmy przetwórstwa przemysłowego (górnictwo i obróbka metali). Kampania odbyła się w formie szkoleń i spotkań informacyjnych, reklam telewizyjnych i radiowych u nadawców publicznych i prywatnych, a także postów w internecie. Poza tym PIP zorganizowała kampanię prewencyjną i informacyjną skierowaną do małych firm budowlanych, obejmującą szkolenie na temat norm bezpiecznej pracy dla pracowników i pracodawców. Kontynuowała także program informacyjny i prewencyjny w budownictwie i zaproponowała szkolenia dla małych firm (zatrudniających do 49 pracowników). PIP kontynuowała telewizyjną i radiową kampanię „Szczuj życie! Bezpieczna praca w gospodarstwie rolnym”, skierowaną do indywidualnych rolników i członków ich rodzin. PIP odwiedziła wiele prywatnych gospodarstw rolnych, w celu oceny warunków bezpieczeństwa i zorganizowała konkursy dla indywidualnych rolników.

W czerwcu 2015 r. PIP rozpoczęła nową kampanię uświadamiającą „Bezpiecznie od startu!”, skierowaną do uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów, informującą ich o przysługujących im prawach pracy. We współpracy z Centralnym Instytutem Ochrony Pracy, szkołami ponadgimnazjalnymi, organami edukacyjnymi, uniwersytetami, samorządami i związkami zawodowymi PIP zrealizowała program edukacyjny „Kultura bezpieczeństwa”, który ma uczyć uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów o bezpieczeństwie w miejscu pracy i promować ogólną wiedzę na temat prawa pracy.

W pierwszej połowie roku GUS poinformował o 39 233 ofiarach wypadków w miejscu pracy, co oznacza wzrost o 2 122 w porównaniu z tym samym okresem w 2015 r. Największa liczba ofiar pracowała w przetwórstwie przemysłowym, sprzedaży detalicznej i hurtowej, służbie zdrowia, transporcie, zarządzaniu magazynami i budownictwie. W 2015 r. PIP zbadała 2 024 wypadki, w których doszło do śmierci lub obrażeń, 272 pracowników poniosło śmierć, a 709 doznało poważnych obrażeń. PIP poinformowała, że tak jak w poprzednich latach, do większości obrażeń dochodziło w przetwórstwie przemysłowym oraz budownictwie. Pracodawcy nagminnie przekraczali normy stężenia środków chemicznych i pyłu oraz natężenia hałasu. Według raportu PIP z 2015 r. wśród głównych przyczyn wypadków w miejscu pracy znalazły się takie czynniki jak nieodpowiednie szkolenie pracowników, słaba jakość narzędzi oceny ryzyka w pracy, a także nieadekwatne środki zapobiegania wypadkom stosowane przez pracodawców.